

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่กำลังได้รับความสนใจ และกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในทุกวงการ และทุกประเทศทั่วโลก เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมได้กลายมาเป็นปัญหาสำคัญ มีบทบาทกับชีวิต และความเป็นอยู่ประจำวันของประชาชนเป็นอย่างมาก

เฉลิมรัฐ ชัมพานนท์ กล่าวว่

สาเหตุที่เรื่องนี้กำลังได้รับความสนใจมากนั้น ก็เพราะว่าสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ต่อการอยู่รอดของมนุษยชาติไปเสียแล้ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ไม่ใช่เป็นเพียงปัญหาความสกปรกน้ำ รำคาญ หรือปัญหาความสวยงาม ดังที่ได้เข้าใจกันทั่วไปเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาที่ใหญ่โตกว้างขวาง และสำคัญที่สุดที่มนุษยชาติได้เคยเผชิญมา กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความเป็นความตายหรือการอยู่รอดของมนุษย์ทีเดียว¹

สำหรับประเทศไทยเรา เวลานี้ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ดินเสีย น้ำเน่า อากาศเป็นพิษ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารถูกทำลาย กำลังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้มีผลเนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากร และการหลั่งไหลจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ ๆ ประการหนึ่ง การจัดใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้ป่าไม้ แร่ธาตุ เชื้อเพลิง หมดสิ้นไปโดยเร็วประการหนึ่ง และการสร้างอุตสาหกรรม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลสะท้อนที่จะตามมาในรูปความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่ง ประกอบกับความเสื่อมโทรมดังกล่าวนี้ ได้เข้าขั้นวิกฤตในประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงได้มีการแสวงหานโยบายอุตสาหกรรมสกปรกมายังประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศไทย ปัญหาเหล่านี้ จึงเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น เป็นทวีคูณ ซึ่งหากไม่ได้รับการป้องกันแก้ไข

¹เฉลิมรัฐ ชัมพานนท์, "ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมกับปัญหาการอยู่รอดของมนุษยชาติ" (เอกสารการอบรมครูวิทยาศาสตร์ภาคฤดูร้อน ของสาขาครุวิทยาศาสตร์ สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑. (อัครสำเนา)

เสียแต่ต้นทุนแล้วก็จะเกิดความเดือดร้อนต่อชีวิต สุขภาพ อนามัย และความเป็นอยู่ของประชาชน
เป็นอันมาก¹

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๔ ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญในการทำลาย
สิ่งแวดล้อมไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ²

๑. การเพิ่มจำนวนของประชากร ทำให้เพิ่มความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
เพื่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน เช่น พื้นที่ทำมาหากินทางเกษตร น้ำ อากาศ แร่ธาตุ และแหล่ง
พลังงานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เพื่อสนองความต้องการ แต่ปัจจุบันนี้ยังขาดการวางแผน และการใช้
อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่คำนึงถึงความต้องการในอนาคต จนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของ
สภาพแวดล้อมขึ้นโดยทั่วไปและจะเป็นผลเสียหายอย่างร้ายแรงในอนาคต หากยังมีการทำลาย หรือ
ใช้ทรัพยากร อย่างไม่ระมัดระวัง

๒. การรวมตัวของประชากร หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ
สภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมือง การขาดการวางแผนและผัง
เมืองที่ดี ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมทั้งในด้านกายภาพ สังคม และคุณภาพของชีวิตคน

๓. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต การเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น การใช้ปุ๋ย
หรือยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของคุณภาพดิน ปัญหาดินเป็นพิษ ซึ่งอาจแผ่กระจายลงสู่
แม่น้ำ ลำธาร จนเป็นเหตุให้น้ำเสีย การใช้พลังงานก็อาจเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหลาย
ประการ

¹ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, กองสน.เทศและสง. เสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม,
"ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย" (เอกสารโรเนียว)

หน้า ๓๑ .

² กฤษ สมบัติศิริ, "ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ" เอกสารการสัมมนาวิชาการ เรื่อง การพัฒนานโยบาย
การศึกษาและวิจัยสิ่งแวดล้อม ๔ - ๖ (ตุลาคม ๒๕๑๔) .

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาของสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดจากมนุษย์ หรือการกระทำของมนุษย์ ทั้งสิ้น เพราะมนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในโลกมาประกอบการดำรงชีวิตและ เป็นผู้ทำลายความสมดุลของธรรมชาติทุกสถานที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ นอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ยังมีผลกระทบกระเทือนโดยตรงต่อ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการ เมืองและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ดังนั้นการวางแผนแก้ไขปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงต้องคำนึงถึงสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

ปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และความจำเป็นในการที่จะต้องเร่งส่งเสริม และรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไว้ ดังจะ เห็นได้จากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๒๗ ระบุไว้ว่า "รัฐพึงบำรุงรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมและความงามของธรรมชาติ รวมทั้งป่าไม้ ดินน้ำลำธารและน่านน้ำ....." และในมาตรา ๔๓ ระบุไว้ว่า "รัฐพึงรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาดและพึงจัดสิ่ง เป็นพิษซึ่งทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน....."¹

ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นผลให้เกิดมีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อันเป็นองค์การแห่งรัฐ ที่ดำเนินการประสานงานในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กับหน่วยราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานอิสระ ที่กำลัง เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้ความสนับสนุนและส่งเสริมโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในขณะนี้

การแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม แม้จะมีความสำคัญ แต่ก็มีค่าน้อยกว่าการป้องกันมิให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และผู้ที่แก้ไขและป้องกันปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้ดี และมีประสิทธิภาพที่สุดก็คือประชาชนนั่นเอง การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน จึง เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข และป้องกันปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมนานาประการให้ลุล่วงไปด้วยดี

การให้การศึกษาด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาและอันตรายอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมไม่ดีแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่เหมาะสม จะทำให้เกิดการกำหนดแนวทาง และพฤติกรรมที่ถูกต้อง เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่อไป

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๒๗ และ ๔๓.

๒๖. การดำเนินการแก้ไขปัญหารื่องสิ่งแวดลอมให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพนั้น จำต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ส่วนราชการ และเอกชนอย่างเต็มที่/ ดังนั้นการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดลอม และการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องทำควบคู่กันไปกับการดำเนินการทางวิชาการด้านอื่น ๆ

/ การนำโสตทัศนูปกรณ์มาใช้ในงานด้านการให้การศึกษา เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ และสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านสิ่งแวดลอม จึงเป็นวิธีทางหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นเตือนให้ทุกคนตระหนักถึงภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นอย่างได้ผล เพราะโสตทัศนูปกรณ์จะเข้ามาช่วยในการตีความจากสิ่งที่ เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะ การได้เห็นและได้ฟังจากตาและหู ด้วยสื่อ (Media) ชนิดต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะการรับรู้ของมนุษย์ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ลิ่น จมูก กาย หู และ ตา จากการวิจัยพบว่า¹ คนเราจะได้รับความรู้จากการสัมผัสด้วยลิ่น ๓ เปอร์เซ็นต์ สูดกลิ่นด้วย จมูก ๓ เปอร์เซ็นต์ ลูบคลำสัมผัสและต้องด้วยมือ ๖ เปอร์เซ็นต์ ด้วยหู ๑๓ เปอร์เซ็นต์ และด้วยตา ๗๕ เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นรวมการเรียนรู้เฉพาะทางตากับทางหูเป็นอัตราส่วนถึง ๘๘ เปอร์เซ็นต์

ผู้วิจัย ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการนำโสตทัศนูปกรณ์มาใช้ในการ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมเป็นอย่างยิ่ง เพราะ จากการสำรวจอย่างคร่าว ๆ ของผู้วิจัยพบว่า หลาย ๆ หน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐบาล เองยังให้ความสำคัญต่อการนำโสตทัศนูปกรณ์มาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมนี้น้อยมาก

ดังนั้นจึงได้พิจารณาว่าปัญหานี้ขึ้นมาทำการวิจัยอย่างจริงจัง เพื่อให้จะนำผลการวิจัยมา วิเคราะห์ และเสนอแนะ เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นำโสตทัศนูปกรณ์ที่ เหมาะสมและตรงกับ ความต้องการของประชาชนมาใช้ เพื่อให้โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมดำเนินไปอย่างได้ผลคุ้มค่า และมี ประสิทธิภาพที่สุด

¹ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ, "ระบบสื่อการสอน" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๓๔ - ๓๕.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑. เพื่อสำรวจการใช้และศึกษาปัญหาการใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้ ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และหน่วยงานอิสระ
- ๒. เพื่อสำรวจความต้องการ และความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๓. เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของการนำโสตทัศนูปกรณ์มาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาศึกษารวมทั้งสิ้น ๑๕ หน่วยงาน ดังนี้

หน่วยงานรัฐบาล ๘ แห่ง

- ๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- ๑.๒ กองอนามัยสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- ๑.๓ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๑.๔ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์
- ๑.๕ กองอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
- ๑.๖ ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมป่าไม้
- ๑.๗ กองสิ่งแวดล้อมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม
- ๑.๘ ฝ่ายเผยแพร่และเศรษฐกิจ กรมทรัพยากรธรณี

หน่วยงานเอกชน ๕ แห่ง

- ๑.๙ ธนาคารกรุงเทพจำกัด
- ๑.๑๐ บริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย จำกัด
- ๑.๑๑ บริษัทเอสโซ่สแตนดาร์ด ประเทศไทย จำกัด

- ๑.๑๒ บริษัทสยามกลการจำกัด
- ๑.๑๓ บริษัทปูนซีเมนต์ไทยจำกัด
- หน่วยงานอิสระ ๒ แห่ง
- ๑.๑๔ นิยมไพโรสมาคม
- ๑.๑๕ สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อม

๒. กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม เป็นผู้มีความรู้จบการศึกษาตั้งแต่
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไป และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ๑. ช่วยให้ทราบสถานภาพการใช้โสตทัศนูปกรณ์ และปัญหาการใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการ
เผยแพร่ความรู้ ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และหน่วยงานอิสระ
- ๒. ผลการวิจัยนี้ จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการเผยแพร่
ความรู้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด
- ๓. ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้บริหารในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาเห็นประโยชน์ และ
ความสำคัญของโสตทัศนูปกรณ์ ตลอดจนสนับสนุนการนำโสตทัศนูปกรณ์มาใช้ในการเผยแพร่ความรู้
ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- ๔. เพื่อ เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจด้านการใช้โสตทัศนูปกรณ์ ในการเผยแพร่ความรู้
ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ทำการวิจัยทางด้านนี้ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

- ๑. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ งาน
วิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้
ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๒. สร้างแบบสอบถามขึ้น ๒ ชนิด เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูล คือ

๒.๑ แบบสอบถามที่ใช้กับหัวหน้างาน เผยแพร่ หรือหัวหน้างานโสตทัศนศึกษา และ
เจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาการใช้ และปัญหา
การใช้โสตทัศนอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

๒.๒ แบบสอบถามที่ใช้กับประชาชน เพื่อสำรวจความต้องการและความคิดเห็นที่มี
ต่อการใช้โสตทัศนอุปกรณ์ ในการเผยแพร่ความรู้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๓. นำแบบสอบถามทั้ง ๒ ชนิด ไปทดลองใช้กับตัวอย่างประชากรที่จะศึกษาบางกลุ่ม
แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

๔. นำแบบสอบถามทั้ง ๒ ชนิด ไปใช้กับตัวอย่างประชากรที่จะศึกษาในแต่ละประเภท

๕. เก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาศึกษา และวิเคราะห์โดยอาศัยวิธีการ
ทางสถิติ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอเป็นตาราง

๖. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

"โสตทัศนอุปกรณ์" ในที่นี้หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเผยแพร่
ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน เช่น รูปภาพ
สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เอกสาร การจัดนิทรรศการ
การฝึกอบรม เป็นต้น

"การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" ในที่นี้หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติและสิ่ง
มนุษย์สร้างขึ้นให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าให้นานที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้ว
ให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น เช่น การบำรุงรักษาป่าไม้ที่มีอยู่แล้ว และการปลูกป่า
ทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลาย การกำจัดน้ำเสีย การรักษาศิลปกรรม โบราณสถาน
และโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี เป็นต้น

"หน่วยงาน" ในที่นี้หมายถึง หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่
เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

"การเผยแพร่ความรู้" ในที่นี้หมายถึง การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารความรู้ ความเข้าใจด้าน
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน

"ประชาชน" ในที่นี้หมายถึง ประชาชนที่เป็นผู้รับความรู้จากการเผยแพร่ข่าวสารความรู้
เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน